

УДК 811.111:81'367.5

Т. В. Криворучко,

кандидат філологічних наук, старший викладач
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

KryvoruchkoTV@ukr.net

ORCID: 0000-0001-7473-518X

СТРУКТУРА РЕЧЕННЯ З ДІЄСЛІВНОЮ КОМПЛЕМЕНТАЦІЄЮ В СУЧАСНІЙ
АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена структурі речення з дієслівною комплементациєю в сучасній англійській мові. Досліджується дієслівна комплементация, яка передбачає аналіз змістової сторони речення, оскільки саме семантика дієслова визначає тип комплементу, який він обирає. Розглянуто різні трактування явища дієслівної комплементациї в сучасних граматичних студіях. Проаналізовано структурні типи клауз в англійській мові. Описано транзитивність дієслів, як основну характеристику класифікації дієслів на одноперехідні, двоперехідні та комплексно перехідні.

Ключові слова: речення, дієслівна комплементация, комплемент, прямий об'єкт, непрямий об'єкт, суб'єктний комплемент, об'єктний комплемент, одноперехідні, двоперехідні та комплексно перехідні дієслова.

Підвищена увага до синтаксису, яку демонструють сучасні граматичні розвідки, виправдана, оскільки в попередні періоди розвитку мовознавчої науки увагу було в основному приділено вивченню морфологічних одиниць. Сучасний стан граматичних студій демонструє широкий розвій напрямів дослідження синтаксичних утворень: структурно-статичний, комунікативний, генеративний та ін. Синтаксис – розділ граматики, який вивчає закономірності сполучення слів і предикативних одиниць у реченні, ознаки й типи речень і висловлень та їхню будову [1: 453].

В античних філософських школах уперше було здійснено класифікацію речень за комунікативною метою (Протагор, Аристотель), запропоновано його поділ на дві частини – ім'я та дієслово (Платон). У III ст. до н. е. стоїки запровадили термін "синтаксис", а їхнє вчення, яке становить підґрунтя сучасної європейської синтаксичної традиції, містило аналіз логічного змісту речень [1: 453].

Трактування речення як базової одиниці лінгвістичного опису було властиве не тільки західним античним школам, але й давньоіндійським грамаікам. Його трактували як репрезентацію реального порядку речей, знак думки, яка за умови істинності є відбитком цього порядку [1: 458]. Проте довгий час речення не виокремлювали в спеціальний розділ граматики через нерозпрацьованість цього розділу граматики [2: 10].

Відсутність консенсусу в розумінні природи реченнєвого утворення, єдиного підходу до трактування тріади "речення – висловлення – предикативна одиниця" позначилася на розмаїтті дефініцій речення (у лінгвістиці зафіксовано понад 250 тлумачень речення). Його розглядають як предикативну одиницю, інколи ототожнюють із висловленням. В англійській термінологічній традиції, зокрема, виділяють *sentence* "речення" як самостійну комунікативну одиницю та *clause* "предикативна одиниця", яка входить до його складу, але не тождєсна до нього. Нагадаємо, що речення може структурно збігатися з предикативною одиницею або складатися з предикативних одиниць відповідно до закономірностей синтаксичної підсистеми мови [1: 621].

Наразі трактування такого синтаксичного утворення, як дієслівна комплементация, і досі викликає певні застереження. Положення традиційної граматики лише окреслюють її структуру, тобто дають уявлення в першому наближенні. У нашому викладі ми уникаємо конструкцій на зразок **Mary avoids to make mistakes*. З метою економії мовних зусиль має сенс послуговуватися конструкціями з *to-infinitive*, наприклад: *He suggested us to leave*. Дієслівна комплементация передбачає насамперед аналіз змістової сторони речення, оскільки саме семантика дієслова визначає тип комплементу, який він обирає.

Вибір релевантного комплементу дієслова не становить проблем для носіїв конкретної мови завдяки їхній лінгвальній компетенції. Наприклад, у реченнях із дієсловом *enjoy*, замість інфінітива, мовець L₁ уживатиме *ing*-форму, вважаючи першу неграматичною, а саме: **I enjoy to play tennis* [3: 35]. Отже, у цьому разі його лінгвальна інтуїція уможлиблює вибір тієї або іншої структури речення [4: 127].

Нагадаємо, що об'єкти можуть бути як прямими (*direct object* (O_d)), так і непрямыми (*indirect* (O_i)). Розглянемо основну відмінність між цими об'єктами на прикладах, поданих нижче:

(1) *My husband enjoys football.*

(2) *I gave my dog a bone.*

Об'єкт *football* у реченні має іншу семантичну роль, ніж об'єкт *my dog*, і виступає прямим об'єктом, а *my dog* є непрямим. Згідно з правилом англійської граматики, за наявності двох об'єктів у реченні (тип *SVOO*) перший є непрямим (*my dog*), а другий – прямим (*a bone*), при цьому, перший периферійний і необов'язковий.

Комплементи поділяють на суб'єктні (*Subject Complement*) та об'єктні (*Object Complement*). У прикладах (3) і (4) комплементи *totally different* і *rather clever* є різними за своїм функціональним навантаженням. У прикладі (3) представлено суб'єктний комплемент, а (4) – об'єктний.

(3) *The girl became totally different.*

(4) *Most pupils consider this boy rather clever.*

У сучасних граматичних студіях наявні різні трактування явища дієслівної комплементациї, одне з яких інтерпретує її як словосполучення. Такий підхід ґрунтується на зв'язку між дієсловом і конструкцією, що виступає його комплементом. У цьому разі виникають труднощі, пов'язані з наявністю великої кількості можливих структур, які асоціюються з різними типами дієслів. Зокрема, Б. Гравер поділяє дієслова на п'ять груп:

1) дієслова, що передбачають уживання *ing*-форми: *She avoided making the same mistake*. В англійській мові до цієї групи належать 63 дієслова, зокрема такі, як *admit, avoid, enjoy* та ін.;

2а) дієслова, що потребують уживання інфінітива: *I offered to help*. Ця група включає 47 дієслів, а саме: *agree, decide, claim, offer* та ін.;

2б) дієслова, що вживаються з інфінітивною конструкцією *N+to-infinitive*: *I forced them to agree*. В англійській мові до цієї групи дієслів належать 44 дієслова, серед них – *cause, instruct, force, oblige* та ін. Спільним для них виявляється наявність лише однієї моделі: *subject+verb+noun+infinitive*. Проте два дієслова цієї групи – *persuade* та *convince* – відкривають позицію *that*-clause, напр.: *He persuaded me that the plan was sound*;

2с) дієслова, що вживаються з інфінітивом з іменником у препозиції чи постпозиції: *Everyone helped (me) to clean the mess*;

3) дієслова, що вживаються з *ing*-формою чи інфінітивом: *We like to swim/swimming*. До третьої групи належать 36 дієслів. Однак кожне дієслово відкриває позицію лише для одного з трьох інфінітивних варіантів: інфінітиви з іменником у препозиції: *He declined to tell me his name*; інфінітиви, за якими йде структура *noun+infinitive*: *He allowed her to borrow his pen*; інфінітиви з іменником у препозиції чи постпозиції *I hate (them) to make fun of Sally* [5: 37];

4) дієслова, що вживаються в моделі *N+present participle/infinitive* без частки *to*: *I saw the train leave (leaving) the station*. До цієї групи належать усього вісім дієслів, відомих як дієслова відчуттів: *feel, hear, observe, perceive, see, sense, watch*. уживання інфінітива без частки *to* позначає дію, а вживання *-ing* participle – процес. Напр.:

(5) *I saw him cross the road.*

(6) *I saw him crossing the road;*

5) дієслова, що вживаються з *that*-clause: *I know that London is an expensive city*. Цю групу становлять 32 дієслова, включаючи *assume, believe, declare, think* та ін. [5: 142–161].

Зазначимо, що ця класифікація завузька й почасти затемнена, оскільки таку кількість дієслів, що входять до 1) групи, важко запам'ятати, а також багато дієслів цієї групи можуть уживатися з *that*-clause. У (2 а, б) групах затемнене вживання дієслова саме з таким комплементом. До групи 2) с належить лише 12 дієслів, багато з яких також уживаються з *that*-clause. Урахування семантики дієслів не дає змоги розмежовувати такі речення як:

(7) *Sam dared to plunge into the pool.*

(8) *Sam dared us to plunge into the pool.*

Речення (а) містить *Equi* (вилучення еквівалентної іменної групи (*Equi NP deletion (Equivalent Noun Phrase Deletion)*)) і з позиції трансформаційної граматики походить від глибинної структури [*Sam dared to plunge into the pool*], водночас (б) не належить до *Equi*.

У 3) групі половина дієслів може бути доповнена за допомогою *that*-clause, хоча це не завжди продуктивний спосіб. Дієслова групи 4) (*catch, spot, find, discover* та *smell*) не вживаються з інфінітивом у постпозиції, а тільки з *object+ -ing participle*: *He caught the boys fighting*; після дієслів *leave* та *keep* може вживатися *object+ present/past participle*: *She kept me waiting. He kept his room locked*). *That*-clauses з дієсловами 5) групи можуть бути перефразовані за допомогою конструкції *a.c.i.*: *They found his idea to be very useful*.

На думку С. Грінбаума та Р. Квірка, головне дієслово – рушійний елемент, який визначає структуру речення [6: 53–55] (табл. 1):

Таблиця 1.

Структурні типи клауз в англійській мові

	<i>S</i> (суб'єкт)	<i>V</i> (дієслово)	<i>O</i> (об'єкт)	<i>C</i> (комплемент)	<i>A</i> (адверб)
<i>SV</i> -тип	<i>Ann</i>	<i>is reading</i>			
<i>SVO</i> -тип	<i>My husband</i>	<i>enjoys</i>	<i>football</i>		
<i>SVC</i> -тип	<i>The girl</i>	<i>became</i>		<i>totally different</i>	

продовж. табл. 1.

<i>SVA</i> -тип	<i>She</i>	<i>was</i>			<i>at school</i>
<i>SVOO</i> -тип	<i>I</i>	<i>gave</i>	<i>my dog / a bone</i>		
<i>SVOC</i> -тип	<i>Most pupils</i>	<i>consider</i>	<i>this boy</i>	<i>rather clever</i>	
<i>SVOA</i> -тип	<i>You</i>	<i>should look for</i>	<i>your book</i>		<i>in the bag</i>

Усі ці типи клауз поділено на три групи:

- 1) двочленна структура (*SV*);
- 2) тричленна структура (*SVO, SVC, SVA*);
- 3) чотиричленна структура (*SVOO, SVOC, SVOA*).

Згідно з цією класифікацією, англійські дієслова поділяють на три основні групи: неперехідні дієслова (*intransitive verbs*) (*SV*), перехідні дієслова (*transitive verbs*) (*SVO, SVOO, SVOC, SVOA*) та дієслова-зв'язки (*copular verbs*) (*SVC, SVA*). Термін "дієслово" в цьому разі означає не V-елемент загалом, а головне дієслово дієслівної групи. Термін "перехідний" охоплює дієслова, що потребують уживання об'єкта і включає такі типи клауз, як *SVOO, SVOA, SVOC*. Зі свого боку, перехідні дієслова розмежовують як одноперехідні (*monotransitive*) – сюди належить тип *SVO*; двоперехідні (*ditransitive*) – тип *SVOO* та комплексно перехідні (*complex transitive*) – тип *SVOC* та *SVOA*.

Отже, вивчення структури речення – одна з найважливіших у синтаксисі сучасної англійської мови. Кожне речення – певна синтаксична конструкція, що має провідний структурний каркас і те, що можна випустити. Певні семантичні властивості рушійні в процесі вибору типу комплементації. Зауважимо, що об'єкти можуть бути прямими та непрямими, що залежить від їхньої позиції в реченні. Щодо комплементації, то вони поділяються на суб'єктні та об'єктні залежно від того, який член речення вони характеризують.

Відомі різні підходи до пояснення дієслівної комплементації, один із яких розглядає її як лексичну одиницю та зводить її до словосполучення. Такий підхід бере до уваги дієслово та зв'язок, який наявний між дієсловом і структурою, що виступає його комплементацією. Проблемою цього підходу є те, що наявна велика кількість можливих структур, які включають різні типи дієслів. За С. Грінбаумом та Р. Квірком функціонує сім типів клауз, які розрізняють як двочленні, тричленні та чотиричленні. Зі свого боку, дієслова в англійській мові розмежовують як одноперехідні, двоперехідні та комплексно перехідні. Отже, транзитивність дієслів – основна характеристика цієї класифікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : [підручник] / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
2. Бодуэн де Куртэне И. А. Языкознание или лингвистика XIX в. / И. А. Бодуэн де Куртэне // Избранные труды по общему языкознанию. Т. 2. – М. : Наука, 1963. – 391 с.
3. Haegemann L. Introduction to Government & Binding Theory / L. Haegemann. – Cambridge (Mass.) : Basil Blackwell, 1991. – 618 p.
4. Буніятова І. Р. Сучасний стан синтаксичної теорії речення та його витоки / І. Р. Буніятова // Вісник КНЛУ. Сер. Філологія. – К : Вид. центр КНЛУ, 2001. – Т. 4. – № 1. – С. 74–84.
5. Graver B. D. Advanced English Grammar / B. D. Graver. – 3rd ed. – Oxford : Oxford University Press, 1986. – 320 p.
6. Greenbaum S. A Student's Grammar of the English Language / S. Greenbaum, R. Quirk. – L. : Harlow : Longman, 1991. – 490 p.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Selivanova O. Suchasna lingvistyka : napryamy ta problemy [Modern Linguistics : Trends and Problems] : [pidruchnyk] / O. Selivanova. – Poltava : Dovkillya-K, 2008. – 2008. – 712 p.
2. Boduen de Kurtene I. A. Yazykoznaniiye ili lingvistika XIX v. [Philology or Linguistics] / I. A. Boduen de Kurtene // Izbrannyye Trudy po obshchemu yazykoznaniiyu. – T. 2. – M. : Nauka, 1963. – 391 s.
3. Haegemann L. Introduction to Government & Binding Theory / L. Haegemann. – Cambridge (Mass.) : Basil Blackwell, 1991. – 618 p.
4. Bunyatova I. R. Suchasnyj stan syntaktychnoi teorii rechennya ta yogo vytyky [Modern State of Sentence Syntactical Theory and Its Roots] / I. R. Bunyatova // Visnyk KNLU. – Ser. Filologiya. – K. : Vyd. Sentr KNLU, 2001. – T. 4. – № 1. – С. 74–84.
5. Graver B. D. Advanced English Grammar / B. D. Graver. – 3rd ed. – Oxford : Oxford University Press, 1986. – 320 p.
6. Greenbaum S. A Student's Grammar of the English Language / S. Greenbaum, R. Quirk. – L. : Harlow : Longman, 1991. – 490 p.

Криворучко Т. В. Структура предложения с глагольной комплементацией в современном английском языке.

Статья посвящается структуре предложения с глагольной комплементацией в современном английском языке. Исследуется глагольная комплементация, которая предусматривает анализ содержательной стороны предложения, так как именно семантика глагола определяет тип комплемента, который он выбирает. Рассмотрены разные трактования явления глагольной комплементации в современных грамматических студиях. Проанализовано структурные типы клауз в английском языке. Описано транзитивность глаголов, как основную характеристику классификации глаголов на однопереходные, двопереходные и комплексно переходные.

Ключевые слова: предложение, глагольная комплементация, комплемент, прямой объект, непрямой объект, субъектный комплемент, объектный комплемент, однопереходные, двопереходные и комплексно переходные глаголы.

Kryvoruchko T. V. The Structure of the Sentence with Verbal Complementation in Modern English.

The article focuses on the structure of the sentence with verbal complementation in Modern English. Syntax studies the ways of combining words and predicative units in the sentence and their structure. There are more than 250 explanations of the word "sentence". In English they differentiate "sentence" as an independent communicative unit and "clause" as a predicative unit, which is a part of it. Verbal complementation makes provision for the analysis of the content of the sentence, as just the semantics of the verb defines the type of complement it chooses. Objects can be direct and indirect, that is why complements are divided into Subject Complements and Object Complements. In modern grammar schools verbal complementation is regarded as a phrase. Such an approach is based on the connection between a verb and a construction, which is a complement of this verb. But there is a great number of possible structures with different types of verbs, which makes such an approach not always clear. Some scholars consider the main verb the most significant element, which defines the structure of the sentence. According to this approach all clauses are divided into two-member (SV), three-member (SVO, SVC, SVA) and four-member (SVOO, SVOC, SVOA) structures. According to this classification English verbs are separated into three main groups: intransitive (SV), transitive (SVO, SVOO, SVOC, SVOA) and copular verbs (SVC, SVA). Transitive verbs are split into monotransitive (SVO), ditransitive (SVOO) and complex transitive (SVOC, SVOA). Thus, the transitivity of verbs is the main characteristic of this classification.

Key words: sentence, verbal complementation, complement, direct object, indirect object, subject complement, object complement, monotransitive, ditransitive and complex transitive verbs.